

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет педагогічної освіти
Кафедра дошкільної і спеціальної освіти

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Ковшар О.В.
«__» _____ 20__ р.

Реєстраційний № _____
«__» _____ 20__ р.

ТЕАТРАЛІЗОВАНІ ІГРИ ЯК ЗАСІБ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО
МОВЛЕННЯ В ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗНМ

Кваліфікаційна робота студентки
групи СОМ-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 016 «Спеціальна освіта»
Рожкової Катерини Володимирівни

Керівник доктор філософії, старший викладач
кафедри дошкільної і спеціальної освіти
Курськова А.В.

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS _____ Кількість балів _____

Голова ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

_____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ.....	6
1.1. Визначення поняття «зв'язне мовлення»	6
1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня	14
1.3. Характеристика театралізованих ігор як засобу розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня	21
Висновки до першого розділу.....	24
РОЗДІЛ 2. ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ III РІВНЯ	26
2.1. Методика вивчення зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня	26
2.2. Рівні розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.....	30
2.3. Зміст роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня за допомогою театралізованої гри	37
2.4. Виявлення динаміки рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей 5-6 років із загальним недорозвитком мовлення III рівня	45
Висновок до другого розділу	51
ВИСНОВКИ	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	56
ДОДАТКИ.....	60

ВСТУП

Актуальність нашого дослідження полягає в тому, що одним із найважливіших завдань логопедичної роботи з дошкільнятами, які мають загальне недорозвинення мовлення III рівня, є розвиток у них зв'язного монологічного мовлення. Дошкільнім освітнім організаціям, у яких присутні групи компенсувального спрямування для дітей із вадами мовлення, належить найголовніша роль у їхній освіті та розвитку, у корекції та компенсації мовленнєвих порушень. Від правильного освоєння зв'язного мовлення залежить успіх дитини в школі та в дорослому житті. Розвиток зв'язного фразового мовлення є дуже важливим аспектом у загальній системі логопедичної роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення III рівня. Розвиток зв'язного мовлення відбувається в практичній діяльності дітей: логопедичні заняття, дидактичні, сюжетно-рольові, театралізовані ігри; прогулянки; спільна діяльність педагога і дітей; спільна діяльність педагога і дітей тощо.

Дослідження з розвитку зв'язного мовлення дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення висвітлено в низці багатьох наукових праць із логопедії. Проблемою розвитку зв'язного мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення займалися А. Богуш, Л. Лопатіна, Л. Обухівська, Т. Піроженко, І. Прищепова, Н. Стадненко, М. Шеремет та ін. У роботах дослідників підкреслюється, що в системі логопедичної роботи з дітьми із загальним недорозвитком мовлення, розвиток зв'язного мовлення набуває особливої важливості через структуру дефекту і перетворюється на серйозне завдання, що стає основною кінцевою метою корекційного процесу, мету якого важко досягти, тому що потрібна тривала напружена робота вчителя-логопеда, педагогів, батьків і самої дитини.

Уже доведено, що роль театралізованої гри в розвитку зв'язного мовлення велика. Театралізовані ігри стимулюють зв'язне мовлення за рахунок розширення словникового запасу, розширює зони спілкування дитини з іграшками, однолітками та дорослими. Також театралізована гра є джерелом розвитку

емоційних відкриттів дитини, її почуттів, переживань, і є найважливішим засобом її особистісного розвитку. Театралізована гра - це варіант організації спільної діяльності педагога та дітей, у процесі якої і відбувається мовленнєвий розвиток дошкільнят.

Багато дослідників розглядають театралізовану гру як засіб розвитку зв'язного мовлення дошкільнят із нормальним розвитком. Але для дітей із загальним недорозвитком мовлення III рівня організація корекційної роботи на основі театралізованої гри менш висвітлена. Вивченням розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення за допомогою театралізованої гри займалися О. Кравцова, І. Мартиненко, Т. Піроженко, Ю. Рібцун, Т. Сак та ін.

Незважаючи на інтерес дослідників до проблеми розвитку зв'язного мовлення в дітей із ЗНМ III рівня за допомогою театралізованої гри, накопичені на теперішній час дані з цієї проблеми недостатні.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити можливість використання театралізованої гри як засобу розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

Для реалізації поставленої мети в роботі вирішуються такі **завдання:**

1. Здійснити аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблеми дослідження.
2. Виявити рівень розвитку зв'язного мовлення у дітей 5-6 років із ЗНМ III рівня.
3. Розробити й апробувати зміст роботи з розвитку зв'язного мовлення в дітей 5-6 років із ЗНМ III рівня за допомогою театралізованої гри.
4. Виявити динаміку рівня розвитку зв'язного мовлення в дітей 5-6 років із ЗНМ III рівня.

Об'єкт дослідження: розвиток зв'язного мовлення в дітей 5-6 років із ЗНМ III рівня.

Предмет дослідження: театралізована гра як засіб розвитку зв'язного мовлення в дітей 5-6 років із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

У своєму дослідженні ми використовували такі **методи:** теоретичні: аналіз психолого-педагогічної та спеціальної літератури з проблеми дослідження, інтерпретація, узагальнення досвіду та практики, аналіз; емпіричні: психолого-педагогічний експеримент (констатувальний та формувальний етапи), бесіди з дітьми; методи опрацювання результатів: якісний та кількісний аналізи результатів дослідження.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати дослідження можуть бути використані в роботі вихователя і вчителя-логопеда в групах компенсуючого або логопедичного спрямування під час розв'язання задачі розвитку зв'язного мовлення в дітей 5-6 років із загальним недорозвиненням мовлення III рівня за допомогою театралізованої гри.

Експериментальна база дослідження Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №263 Криворізької міської ради.

Апробація результатів роботи: VII Міжнародна науково-практична конференція «Grundlagen der modernen wissenschaftlichen forschung»

Публікації: 1 тези

Структура роботи: вступ, два розділи, висновки з розділів, загальні висновки, список використаних джерел (39 джерел), додатки. Загальний обсяг роботи – 74 с.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ

1.1. Визначення поняття «зв'язне мовлення»

Психологічну природу зв'язного мовлення, його механізми та особливості розвитку в дошкільнят розкривають у працях Ю. Коваленка, Н. Лисенко, О. Мусієнка, І. Павленка, М. Сидоренко, К. Шевченко та ін. У роботах дослідників підкреслюється, що зв'язне мовлення має складну організацію, автори вказують на необхідність спеціального мовленнєвого виховання. У контексті цього дослідження предметом вивчення є зв'язне мовлення, яке вживається у значенні продукту, результату діяльності, і, як синоніми для зв'язного мовлення використовуються слова «текст», «висловлювання». Поняття «зв'язне мовлення» постійно уточнюється з урахуванням тих досліджень, які проводять провідні фахівці.

Аналізуючи визначення поняття «зв'язне мовлення», можна зазначити, що, характеризуючи зв'язне мовлення, дослідники вказують, що ключове розуміння терміну полягає у формулюванні та можливості передання сенсу в процесі спілкування.

На думку Н. Водолаги, зв'язне мовлення - це послідовність пов'язаних одна з одною думок, які виражені точними словами в правильно побудованих реченнях. Н. Водолага вказує на те, що зв'язне мовлення свідчить про оволодіння дитиною рідною мовою, її звуковим і граматичним ладом, а також словником. Н. Водолага вважає, що зв'язне мовлення містить у собі всі сторони оволодіння рідною мовою: фонетико-фонематичну, лексичну, граматичну сторону мовлення [7]. Із визначення Н. Водолаги зрозуміло, що, на її думку, зв'язне мовлення - це текст, кілька взаємопов'язаних речень.

Згідно з О. Сербенською, зв'язне мовлення - це таке мовлення, в якому виражена закінчена думка, закріплена в граматичних формах. На її думку, дитина «спочатку опановує ситуативне мовлення, а потім поступово переходить до контекстного мовлення». Ситуативне мовлення виникає в певній конкретній ситуації, а контекстне мовлення не пов'язане з конкретною ситуацією і спирається на мовні засоби [31].

А. Стецюк під зв'язним мовленням має на увазі розгорнуте висловлювання, що дає змогу людям спілкуватися і розуміти одне одного, колективно домовлятися [33].

Таким чином, зв'язне мовлення є закінченою думкою, організованою в граматичних формах, зрозумілою співрозмовникам або людям, які сприймають її.

Розмірковуючи про те, що вважати зв'язним мовленням, автори висловлюють різні точки зору. У розумінні деякого зв'язне мовлення - це насамперед текст, у розумінні інших - зв'язним мовленням є і текст, і будь-яке речення, оскільки слова в реченні пов'язані одне з одним.

За визначенням професора А. Богуш, зв'язне мовлення – це цілісне висловлювання, в якому всі мовні елементи поєднані між собою відповідно до правил логіки та граматики певної мови. З цієї точки зору, навіть окреме речення можна вважати прикладом зв'язного мовлення [3].

Таким чином, на думку більшості фахівців, поняття «зв'язне мовлення» включає в себе і речення, і текст, тому в цьому дослідженні це поняття буде вживатися в такому контексті.

Основна функція зв'язного мовлення - комунікативна, яка здійснюється у двох формах: діалогічному та монологічному мовленні. Кожна з цих форм має свої особливості, які представлені в таблиці 1.1.

За твердженням І. Гречишкіної, котра підтримує думку О. Леонтьєва, монологічне мовлення є складнішим, довільнішим, організованим видом мовлення і відрізняється від діалогічного мовлення кількістю учасників,

більшою зв'язністю і логічністю, тривалістю за часом, чіткою структурною побудовою [12].

Існує два типи зв'язного мовлення: ситуативне та контекстне. При ситуативному мовленні зміст висловлювання тісно пов'язаний з конкретною ситуацією, яку спостерігають співрозмовники. Для повного розуміння такого мовлення необхідно знати контекст ситуації, про яку йдеться. Характерними особливостями ситуативного мовлення є активне використання невербальних засобів комунікації (жестів, міміки) та вказівних займенників. Натомість контекстне мовлення є самодостатнім - його зміст повністю розкривається через сам текст. Це складніший вид мовлення, оскільки він спирається виключно на вербальні засоби без підтримки наочності чи ситуативного контексту.

Таблиця 1.1.

Особливості діалогічного та монологічного мовлення

Складова	Діалог	Монолог
Кількість учасників	Двоє або більше	Один
Невербальні засоби	Активне використання жестів, міміки, інтонації	Жести, міміка, інтонація використовуються, але займають підлегле місце.
Мовне оформлення	Мова може бути неповною, скороченою, фрагментарною. Використовується розмовна лексика та фразеологія. Характерними рисами такого мовлення є вживання побутової лексики та фразеологізмів, а також побудова висловлювань за допомогою простих речень та складних	Вислів містить повне формулювання інформації. Необхідна попередня підготовка. Використовується літературна лексика, розгорнутість висловлювання, закінченість, логічна завершеність, синтаксична оформленість. Характерні складносурядні і складнопідрядні речення, прикметникові та дієприкметникові звороти.

	безсполучникових конструкцій. Мовцям властиво використовувати готові мовленнєві формули та шаблонні вирази.	
Мотиви	Стимулюється внутрішніми і зовнішніми мотивами	Стимулюється внутрішніми мотивами
Структура	Немає чіткої структури. Учасники обмінюються репліками. Тема в процесі діалогу може змінюватися.	Чітка структурна побудова: початок, середина, закінчення висловлювання. Присутня цілісність і взаємопов'язаність частин. Наявність мікротем, пов'язаних однією темою.
Тривалість за часом	Короткі репліки, що займають час трохи	Тривале висловлювання по часу

Зв'язне мовлення вбирає в себе всі досягнення в оволодінні рідною мовою, її звуковою будовою, словниковим складом, граматичною будовою. Н. Водолага підкреслює, що дитина вчиться мислити, навчаючись говорити, але також вона вдосконалює мовлення, навчаючись мислити. Таким чином, у зв'язному мовленні проявляється взаємозв'язок із розумовим розвитком дітей.

Зв'язне монологічне мовлення включає такі типи висловлювань: опис (світ у статиці), оповідання (динаміка подій у русі та часі), міркування (встановлення причинно-наслідкових зв'язків) [8].

У мовленнєвій практиці виділяють три основні типи текстів, кожен з яких має свої особливості побудови та викладу інформації. Перший тип - це опис, який представляє собою гнучку текстову структуру. Він розпочинається з представлення об'єкта, далі розкриває його характеристики, властивості та дії, завершуючись оціночним судженням. Особливістю опису є можливість вільного розташування його складових частин [5].

Другий тип - оповідання, яке відрізняється суворою організацією тексту. Його характерною рисою є хронологічний виклад подій, де кожен елемент

(вступ, основна частина, завершення) має своє чітко визначене місце у структурі тексту [11].

Третій тип - міркування, що базується на логічних зв'язках між явищами. У ньому висувається певне твердження (теза), наводяться аргументи на його підтримку та формулюється висновок. Хоча структура міркування допускає варіативність у розташуванні доказів і може містити декілька тез та висновків, цей тип вважається найскладнішим через необхідність логічного обґрунтування думок [11].

Варто зазначити, що успішна комунікація, незалежно від її форми, ґрунтується на зв'язності мовлення. Висловлювання, як основна комунікативна одиниця, повинне мати завершений зміст та відповідну структуру [12]. Для його ефективності важливі три ключові аспекти: зв'язність (забезпечення зрозумілості для співрозмовника), послідовність (правильна організація причинно-наслідкових, просторових та часових зв'язків) та логіко-сміслова організація (поєднання змістового наповнення з логічною структурою) [14].

Варто підкреслити, що порушення послідовності викладу, такі як пропуски, перестановки чи змішування різних елементів, значно погіршують якість комунікації. Тому важливо розвивати навички логіко-смісловій організації мовлення, що дозволяє чітко та усвідомлено висловлювати думки. Це особливо актуально для дітей, яким необхідна спеціальна підготовка для оволодіння навичками зв'язного мовлення.

Процес розвитку мовлення передбачає опанування не тільки змістовної його сторони, а й образної, емоційної сторони мови. У дослідженнях Н. Лопатинської виразність мовлення розглядається як якісна характеристика, яка тісно пов'язана з проявом індивідуальності людини. Аналіз психолого-педагогічної літератури дає змогу констатувати, що поняття «виразність мовлення» має інтегрований характер і містить у собі вербальні (інтонація, лексика та синтаксис) і невербальні (міміка, жести, поза) засоби [21].

У сучасній лінгвістичній і психолінгвістичній літературі для характеристики зв'язного описово-оповідального мовлення використовується категорія текст. Текст визначається в лінгвістиці як макроодиниця мови. Він являє собою поєднання кількох речень, які у відносно розгорнутому вигляді розкривають предмет мовлення. На відміну від речення, предмет мовлення відображається в тексті не з якогось одного боку, а глобально, з урахуванням основних ознак і властивостей. До тексту, як мовної форми вираження висловлювання, висуваються вимоги: дотримання смислового і граматичного зв'язку між фрагментами мовленнєвого повідомлення, логічна послідовність, логіко-смислова організація повідомлення. Велику роль у синтаксичній організації висловлювання відіграє міжфразовий зв'язок, який може виражатися в лексичному або синонімічному повторі, займенники, слова з обставинним значенням тощо.

У лінгвістичній і психолінгвістичній літературі виокремлюють такі критерії зв'язності мовленнєвого повідомлення: смислові зв'язки між частинами тексту, логічні зв'язки між послідовними реченнями, семантичні зв'язки між частинами речення і завершеність думки мовця.

Будь-який текст характеризується п'ятьма основними ознаками. По-перше, це тематична єдність, яка забезпечує зв'язок усіх елементів тексту з головною темою. По-друге, смислова єдність, що передбачає послідовний зв'язок між реченнями та розвиток основної думки. По-третє, структурна єдність, яка залежить від обраного типу висловлювання (розповідь, опис, доповідь тощо). По-четверте, композиційна побудова, що включає три обов'язкові частини: зачин (представлення предмета мовлення), основну частину (розкриття теми) та кінцівку (узагальнення). По-п'яте, граматична зв'язність, що забезпечує правильне поєднання всіх частин тексту [6].

Для формування якісного монологічного мовлення важливо враховувати механізм його породження: від виникнення внутрішнього задуму до вибору відповідних мовних засобів та контролю за їх використанням. Отже, зв'язне

мовлення повинно бути не лише послідовним та логічним, але й мати відповідну структуру та правильний міжфразовий зв'язок [3].

Розвиток зв'язного мовлення відбувається паралельно з розвитком мислення та інших мовних аспектів, удосконалюється разом із розширенням діяльності дитини та її соціальних контактів. При цьому розвиваються обидві форми мовлення - монологічна та діалогічна, які використовуються залежно від ситуації спілкування [20].

Для успішного оволодіння монологічним мовленням, за В. Глуховим, необхідні певні умови: достатній рівень пізнавального розвитку, мотивація до монологічного мовлення, сформованість самоконтролю та володіння мовними засобами. Важливим є тісний зв'язок між мовленнєвим та розумовим розвитком, оскільки для створення зв'язної розповіді потрібно вміти аналізувати інформацію, встановлювати причинно-наслідкові зв'язки та виділяти головне [10].

Особливу увагу слід приділяти виразності усного мовлення, яка досягається через правильне використання інтонації, логічного наголосу та голосових можливостей. Ця навичка розвивається поступово: від спонтанної емоційної виразності у малюків до свідомого використання засобів виразності у старших дошкільників. Така еволюція забезпечує краще розуміння мовлення слухачами та ефективнішу комунікацію загалом [32].

Таким чином, зв'язне мовлення - це смислове розгорнуте висловлювання, яке забезпечує спілкування та взаєморозуміння. Зв'язне мовлення здійснюється у двох формах - діалог і монолог. Діалогічне мовлення - це більш рання форма зв'язного мовлення, монологічне мовлення формується значно пізніше на основі сформованого діалогічного мовлення. Зв'язне монологічне мовлення є вищим досягненням мовленнєвого розвитку і містить у собі всі сторони мовлення: фонетичну, лексичну, граматичну. Формування зв'язності монологічного мовлення включає розвиток умінь будувати висловлювання різних типів: опис, розповідь, міркування. Зв'язне монологічне мовлення має низку характеристик: воно має бути зв'язним, послідовним,

логічним, структурованим. Розвиток зв'язного мовлення відбувається поетапно і закономірно, паралельно з розвитком мислення та різних видів діяльності.

У результаті вивчення психолого-педагогічної літератури, характеристику зв'язного мовлення можна представити у вигляді такої моделі (рис. 1.1.).

Рисунок 1.1. Характеристика зв'язного мовлення

Згідно з нормами природного розвитку дитини, до моменту досягнення старшого дошкільного віку в неї мають бути сформовані обидва види мовлення - як монологічне, так і діалогічне. Це є критично важливим для успішного входження дитини в соціум, її подальшого навчання та щоденної комунікації.

Однак у дітей із загальним недорозвиненням мовлення III рівня спостерігається відставання у формуванні зв'язного мовлення. Це пояснюється

тим, що у таких дітей порушені всі складові мовленнєвої системи, що негативно впливає на розвиток їхніх комунікативних здібностей.

1.2. Психолого-педагогічна характеристика дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня

В науковій літературі термін «загальне недорозвинення мовлення» почали використовувати з другої половини двадцятого століття. Нині цю проблематику досліджує ціла плеяда видатних науковців, серед яких А. Богуш, О. Гвоздев, Л. Обухівська, Н. Стадненко, М. Шеремет та ін.

Загальне недорозвинення мовлення являє собою специфічне порушення мовленнєвого розвитку, яке спостерігається у дітей з неушкодженим слуховим апаратом та збереженими розумовими здібностями. Ця мовленнєва патологія характеризується порушеннями у формуванні всіх компонентів мовної системи, що охоплює як фонетичну складову (звуковимову), так і семантичну (сміслову) сторону мовлення [37].

У випадку загального недорозвинення мовлення III рівня діти демонструють не лише специфічні мовленнєві порушення, але й відхилення у розвитку супутніх психічних процесів та функцій, які безпосередньо пов'язані з мовленнєвою активністю. Зокрема, спостерігаються:

- дефіцит уваги та мнестичних процесів (пам'яті);
- порушення координації дрібних рухів пальців та артикуляційного апарату;
- недостатній розвиток словесно-логічного мислення [8].

Проблеми з увагою та пам'яттю у таких дітей проявляються специфічним чином: вони відчувають складнощі у відтворенні правильної послідовності навіть невеликої кількості предметів після їх переміщення, часто пропускають очевидні невідповідності у жартівливих зображеннях, мають труднощі з виокремленням об'єктів чи слів за конкретними характеристиками.

Дослідниця М. Шеремет звертає особливу увагу на недостатній розвиток довільної уваги у цієї категорії дітей. Більшість дітей із ЗНМ III рівня характеризується порушеннями слухового сприйняття, яке проявляється у сповільненості, фрагментарності, нестабільності та мінливості порогів сприймання. Також спостерігаються порушення тонкого зорового сприйняття, труднощі з просторово-часовою орієнтацією. Таким дітям необхідно більше часу для сприйняття та обробки різноманітних сенсорних стимулів - зорових, слухових та інших [38].

Враховуючи тісний взаємозв'язок між мовленням та мисленням, у дітей з мовленнєвими порушеннями спостерігається відставання у розвитку словесно-логічного мислення порівняно з віковими нормами. Вони стикаються зі значними труднощами при виконанні завдань на класифікацію предметів та узагальнення явищ і їх ознак.

Характерним для таких дітей є помилкове групування предметів за випадковими ознаками - наприклад, вони можуть віднести до категорії меблів настільну лампу чи телевізор лише на підставі їх розміщення в кімнаті. Багато хто з них не може впоратися з розв'язанням елементарних математичних задач або відгадуванням простих загадок. Особливо складно їм концентрувати та утримувати увагу на вербальному матеріалі без візуальної підтримки. Як наслідок, вони не здатні повноцінно сприймати розгорнуті пояснення вчителя, складні інструкції та докладні оцінки своєї роботи [22].

Спостерігається нерівномірний розвиток мислення з недостатністю тих його сторін, які пов'язані з мовленнєвою діяльністю (понятійне мислення). Для дітей з ЗНМ III рівня характерні поверховість мислення, що виявляється в абстрагуванні та узагальненні несуттєвих ознак, недостатня гнучкість мислення, схильність до шаблонних, стереотипних рішень, виборча інертність розумових дій. Особливо важко таким дітям даються завдання, що вимагають залучення словесно-логічного мислення [18].

Недоліки в роботі органів, що страждають за вимову, виявляються у недостатній, неправильній чи ослабленій діяльності рухливих частин

мовленнєвого апарату - мови, м'якого піднебіння, губи та нижньої щелепи. Формування звуків відбувається через взаємодію цих рухомих частин між собою або з нерухомими структурами - твердим піднебінням і зубами, утворюючи наявність змички та щілини. Зрозуміло, що неправильна робота цих органів спричиняє неправильну вимову звуків, що часто погіршується до нечіткого, розмитого мовлення [38].

Переважає частина дітей із загальним недорозвиненням мовлення демонструє обмежену рухливість пальців, їхні рухи характеризуються неточністю та нескоординованістю. Чимало дітей п'ятирічного віку неправильно тримають столові прилади, мають труднощі з правильним використанням художнього приладдя, відчувають складність з елементарними побутовими навичками - застібанням гудзиків, зав'язуванням шнурків тощо [39].

Діти дошкільного віку із загальним недорозвиненням мовлення III рівня мають особливі труднощі в просторовому орієнтуванні. Їх складно розрізнити напрямки «право» і «ліво», вони погано орієнтуються в частинах власного тіла. У таких дітей є можливість неготовності до початку шкільної освіти. Вони важко засвоюють навички читання та письма, плутають такі за написанням літератури [39].

Спільною рисою для всіх дітей із загальним недорозвиненням мовлення є запізнє виникнення перших слів - у віці 3-4 років, а також у 5 років. У них знижена мовленнєва діяльність; їхнє мовлення характеризується фонетичними та граматичними помилками, що ускладнює його розуміння. Хоча діти можуть взаємодіяти з оточуванням, вони постійно потребують підтримки дорослих, які допомагають роз'яснювати їх висловлювання, остання самостійна комунікація для них затруднена. Як зазначає Л. Трофименко, словниковий запас п'ятирічних дітей становить приблизно 2,5-3 тисячі слів. При цьому в їх лексиконі відсутні або спотворені слова, які рідше вживаються та позначають різні предмети, об'єкти, дії та їх характеристики [34].

Основні складнощі у словниковому запасі виникають при: ідентифікації та назві елементів, що входять до складу предметів і об'єктів; використання дієслів, які точно описують конкретні дії; компонентні дієслів із префіксами; · використання слів із протилежним значенням; · оперування прикметниками, що позначають відношення [28].

У структурі граматики типовими помилками є: некоректне застосування прикладних конструкцій В, К, З, ЗА, МІЖ, ЧЕРЕЗ, НАД; неправильне узгодження слів різних частин мови між собою; порушення у конструюванні речей [29].

Щодо звукової системи мови у дітей на волі: неправильна артикуляція 10-20 звуків: труднощі у розпізнаванні та відтворенні схожих за звучанням м'яких - твердих, дзвінких - глухих звуків, а також проблеми з розрізненням С - Ш, З - Ж, ТЬ - Ч. , СЬ - Щ, Л - Р та інших; · порушення в структурі складів та звуковому наповненні слів; нездатність точно відтворювати послідовність слів зі схожим звучанням, певної комбінації звуків та складів [28].

У зв'язному мовленні проявляються всі вищезгадані особливості. Крім того, розгорнуті висловлювання дітей із загальним недорозвитком мовлення характеризуються нечіткістю, порушенням логічної кон'юнктурності, фрагментарністю, зосередженістю на зовнішніх, другорядних аспектах замість розкриття причинно-наслідкових зв'язків між учасниками подій. Особливі труднощі виконати при самотійному відтворенні інформації з пам'яті та всіх формах творчої розповіді. Також при переказі готових текстів помітне відстава від однолітків з нормальним мовленнєвим розвитком. Зауважимо, що виникає відчуття ритму і ритму створює перешкоди для запам'ятовування віршованих творів. Під час навчання занять у дітей із загальним недорозвитком мовлення проявляється втома, розсіяність уваги, рухова активність, балакучість, що призводить до припинення засвоєння навчального матеріалу. Інша частина дітей демонструє сильну пасивність, мовчазність, проте не може адекватно відповідати на запитання, сприймати завдання чи повторювати відповіді

інших дітей. У таблиці 1.2. подано виявлені характеристики зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня.

Таблиця 1.2.

Особливості видів зв'язного мовлення дітей з ЗНМ III рівня

Вид зв'язного мовлення	Автори досліджень	Виявлені особливості
Діалогічне мовлення	А. Богуш, Н. Савінова	Труднощі програмування висловлювання, розуміння запитань. Прості речення, словникові та граматичні помилки. Порушення засобів спілкування.
Монологічне мовлення	М. Шеремет, А. Стецюк	Нечіткість, непослідовність викладу думок, обмежений словниковий запас. Скудність висловлювань, уникнення розгорнутої мови. Труднощі побудови складних речень, зв'язку речень. Нерозгорнутість висловлювань, аграматизми.
Експресивність мовлення	О. Лактіонова	Монотонність, обмежений діапазон голосу. Невиразна міміка та жести. Труднощі інтонування.
Опис	Н. Бондаренко	Застрівання на одній ознаці, хаотичність. Стиль «переліку», відсутність логічних зв'язків. Аграматичність мовлення. Перескакування з однієї думки на іншу.
Переказ	Т. Королюк	Важкість переказу близько до тексту, викривлення слів. Довгі паузи, повтори фраз. Неможливість виділення головного. Нерозуміння тексту. Порушення послідовності викладу. Пропуски деталей.
Розповідь за серією сюжетних картин	Ю. Рібцун	Порушення послідовності, перелічення дій без зв'язку. Нездатність інтерпретувати зміст картинок. Порушення логічної послідовності викладу. Неправильне розташування подій.
Творче оповідання	М. Шеремет	Неможливість визначити замисел, розгорнути сюжет. Відповіді на запитання замість розповіді.

У процесі міжособистісної взаємодії у дітей спостерігаються різні поведінкові особливості. Частина з ними демонструє підвищену активність та збудливість, що проявляється у зниженій руховій активності та складнощах із самоконтролем. Натомість іншої групи дітей характеризується пасивністю та почуттям до апатичних станів, що виражається у зацікавленості до ігрової діяльності та прослуховування літературних творів. Серед цієї категорії дітей зустрічаються особистості з нав'язливими страхами, підвищеною чутливістю, почуттям до негативізму (прагненням діяти всупереч), сильною агресивною поведінкою або загостреною емоційною вразливістю та почуттям до образу. Педагогам необхідно докладати особливих зусиль для знаходження індивідуального підходу до складних у спілкуванні та закритих дітей. Особливу складність становить процес формування у них навичок колективної взаємодії, без яких неможливо забезпечити повноцінний освітньо-виховний процес [31].

Підсумовуючи, можна стверджувати, що загальне недорозвинення мовлення являє собою комплексне порушення всієї мовленнєвої системи. Аналіз мовленнєвих особливостей дітей із ЗНМ III рівня вказує на наявність відхилень у розвитку всіх складових мовлення.

При загальному недорозвиненні мовлення III рівня в дітей старшого дошкільного віку відзначаються особливості зв'язного мовлення:

- обмежений словниковий запас, як наслідок - бідність та шаблонність зв'язного мовлення, до труднощів у доборі слів;
- використання повторів, невміння користуватися займенниками та синонімами;
- використання простих речень, стислість викладу;
- використання однотипних зв'язків між реченнями під час переказу або складання розповіді: спочатку, потім, і;
- підміна зв'язного мовлення перерахуванням дій, предметів;
- під час переказу помилки в переказі логічної послідовності подій, невміння виділити головну думку, додавання зайвих епізодів, пропуск

окремих думок і суттєвих деталей, можуть «губитися» дійові особи, недостатнє розуміння сенсу прочитаного;

- складність складання розповіді-опису, яку часто підмінюють перерахуванням предметів та їхніх частин;

- неможливість творчого розповідання. Діти зазнають труднощів у визначенні задуму розповіді, послідовному розвитку обраного сюжету і його мовної реалізації;

- труднощі в складанні розповіді за картинкою, серією сюжетних картинок, діти не можуть виокремити основну думку розповіді, визначити логіку та послідовність у викладенні подій. Складають розповіді з акцентом на зовнішні, поверхневі враження, а не на причинно-наслідкові зв'язки;

- присутність у розповідях структурного та морфемного аграматизму, повторення одних і тих самих лексичних засобів;

- невиразність усного мовлення, невміння користуватися інтонацією, логічним наголосом, паузуванням, мімікою і жестами [15].

У таких дітей порушення мовленнєвої системи супроводжується деякою емоційно-вольовою незрілістю, слабкою регуляцією довільної діяльності, а також порушенням уваги та пам'яті, слабкою пальцевою та артикуляційною моторикою, недостатньо сформованим словесно-логічним мисленням. Таким чином, у дітей старшого дошкільного віку, які мають загальне недорозвинення мовлення, крім порушень мовлення, недостатньо розвинені й основні психічні процеси: пам'ять, сприйняття, мислення тощо. У них спостерігаються незвичайні поведінкові реакції.

Таким чином, зв'язне мовлення у дітей старшого дошкільного віку ЗНМ III рівня формується з особливостями і потребує спеціальної корекційно-логопедичної роботи. Одним із шляхів формування та розвитку зв'язного мовлення.

1.3. Характеристика театралізованих ігор як засобу розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня

Формування навичок зв'язного мовлення у дітей створюється не тільки під час організованих занять з педагогом, але й у течії щоденної життєдіяльності. Дошкільники сприймають та засвоюють інформацію через емоційне переживання та практичний досвід. Тому найбільш ефективними та природними способами розвитку для них є спілкування з дорослими й іншими дітьми, проведення різноманітних експериментів та участь в ігровій діяльності, що відповідає їхнім віковим особливостям та потребам.

Однією з найбільш результативних форм роботи з розвитку зв'язного мовлення є ігрова діяльність. Театралізована гра є різновидом ігрової діяльності. Театралізовані ігри близькі і зрозумілі дітям. Вони дають дитині уявлення про світ, у якому вона живе, започатковують досвід соціальних навичок, дають можливість проявити себе в уявній ситуації. Улюблені персонажі стають ролями та ідентифікаціями. Театралізовані ігри відкривають дошкільнику щоразу щось нове, цікаве, допомагають розкрити раніше невідоме, розкривають потенціал стати сильним, сміливим, використовуючи необхідні зусилля для подолання труднощів, породжених патологією мовлення [35].

Театралізована діяльність глибоко впливає на емоційний світ дошкільників: вони досліджують емоційні стани персонажів, вивчають способи їх зовнішнього прояву, усвідомлюють причини виникнення різних настроїв, що значно полегшує процес мовленнєвого розвитку. Така форма гри надає дитині можливість особистісного вираження та реалізації власного потенціалу [16].

Особливістю театралізованих ігор є драматизація літературних творів (казок, оповідань тощо). На основі інших видів ігрової діяльності театралізовані ігри базуються на чітко визначеному сюжеті, де учасники

обумовлені змістом літературного твору. Театралізація відкриває широкі можливості для дитячої творчості. Проте повноцінна участь у такій грі вимагає від дітей спеціальної підготовки: здатності сприймати художню цінність літературного слова, розуміти текст, розрізняти інтонаційні відтінки та, найголовніше, володіти мовленнєвими навичками. Для розуміння характеру персонажа необхідно розвинути вміння аналізувати його вчинки та давати їм оцінку [19]. Щоб грати роль, дитина повинна мати різноманітні образні засоби (вирази обличчя, жести, міміка, рухи тіла, виразна мова та інтонація тощо). «Таким чином, готовність до театралізованої гри можна класифікувати як ступінь загального культурного розвитку, на підставі якого полегшується осягнення твору мистецтва, формується чуттєва реакція, та освоюються художні засоби передачі зображення. Усе це розвивається не стихійно, а складається в процесі виховної роботи. Театралізована гра спровокує активне мовлення за рахунок розширення словникового запасу, сформує правильну звуковимову, удосконалює артикуляційний апарат. Дитина освоює все багатство рідної мови, її красномовство» [16].

Театралізовані ігри підрозділяються на дві центральні групи: режисерські ігри та ігри-інсценізації. Режисерські ігри включають у себе настільні ігри, театр тіней і театр на фланелі. У цих типах театралізованих ігор дитина не є активним персонажем, але відтворює сцени та грає роль іграшкового персонажа, об'ємного або плоского. Дитина зображує персонажа за допомогою характерної інтонації, виразності голосу, частково за допомогою мімікрії. П'єса-драма включає в себе: ігри-драматизації з пальцями, ігри з ляльками Бібабо та імпровізацію. Драматизація утворена на особистих діях виконавця ролі, яка включає в себе всі засоби вираження - інтонацію, міміку, пантоміму. Найскладніший тип драматичних ігор - це імпровізація. Вона забезпечує відтворення теми та сюжету без будь-якої підготовки та репетиції. Усі попередні види театру готуються до цього. Для імпровізації характерне спільне обмірковування і промовляння теми, обговорення способів і засобів для її зображення, якихось характерних особливостей та епізодів. До старшого

дошкільного віку, діти вже в змозі самостійно запропонувати власні варіанти виконання даної теми, також можуть обирати і відображати тему самостійно. Інтенсивний і самостійний добір змісту вистав сприятиме ініціативній участі дітей у підготовці компонентів костюмів і декорацій [7].

Проаналізувавши характеристики театралізованих ігор, ми маємо в своєму розпорядженні такі висновки: ці ігри здатні допомогти дитині побачити і пізнати світ за допомогою емоційних засобів, за допомогою образів, звуків і предметів. Кожна театралізована вистава має моральну і етичну цінність, яка присутня в кожній казці, в кожному творі, що зобов'язує відшукати місце в постановках. Гра дає можливість уподібнити себе до героя казки, що, своєю чергою, чинить важливий вплив на виховання і розвиток дитини [31].

Театралізовані ігри здатні вирішити множинні освітні завдання, які пов'язані з розвитком мовлення, інтелектуальним розвитком, комунікативним, художньо-естетичним вихованням, розвитком музичності та творчих умінь і навичок спілкування. Театр має неабияке значення у вдосконаленні мовленнєвого поживлення дітей. Драматичні ігри вважаються одним із найефективніших способів впливу на дітей і чинять чималий вплив на розвиток дитячого мовлення [31]. Ці ігри здатні розмежовувати словник дитини, активізувати фразове мовлення, поліпшити роботу артикуляційного апарату. Від постановки казок діти приходять у захват. У дитини з'являється бажання намагатися використовувати багатозначні інтонаційні засоби, схожі з героями за їхньою вдачею та діями. Дитина прагне чітко і зрозуміло висловлюватися, щоб бути зрозумілою. Мовлення набуває красномовства, грамотності, виразності, стає таким собі знаряддям для пізнання навколишнього світу. Також збагачується її конотаційний зміст.

Залучаючи дітей до театралізованих ігор, необхідно сформувати інтерес, який розвивається в процесі перегляду лялькових вистав, що їх показує педагог, взявши за основу зміст дитячих відомих потішок, віршів, казок. У майбутньому важливо стимулювати бажання дітей приєднатися до вистави,

доповнюючи окремі фрази в діалогах персонажів, стійким імпульсом і закінченнями казки. Потім поступово необхідно розширювати ігровий досвід, заманюючи в ігри-драматизації, послідовне ускладнення ігрових завдань та ігор-драматизацій, до яких входить дитина. У старшому дошкільному віці театральний та ігровий досвід поглиблюється за рахунок оволодіння різними типами ігрової драматизації та режисерської театральної гри. Театралізована гра часто стає постановкою, у якій діти грають для глядачів, а не для себе, як у звичайній грі. У грі режисера, де персонажами є ляльки та інші іграшки, дитина змушує їх діяти й говорити. Це вимагає, щоб вона могла регулювати свою поведінку, продумувати свої слова, контролювати свої рухи. У цьому віці нарівні з образно-ігровими етюдами стають доступними імпровізовані ігри, постановки, самостійні виконання вистав, ускладнюються тексти та перформанси [32].

У процесі таких ігор у дітей відбувається розвиток діалогічного мовлення, монологічного, плюс монологічне мовлення багатіє, через спілкування в різних ситуаціях.

Таким чином, театралізовані ігри виявляють свою ефективність при цілеспрямованому впливі на дітей, зокрема й на дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Збагачують словниковий запас, коригують вимову звуків, формують інтонацію та виразність, а також темп мовлення. А природна участь дитини в театралізованій грі, приносить їй радість, провокує інтерес, захоплює її та створює емоційний комфорт.

Висновки до першого розділу

У розділі «Теоретичні засади розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення» вивчено фундаментальні аспекти, що стосуються формування та розвитку зв'язного мовлення у дітей цього вікового періоду, які мають загальний недорозвиток мовлення.

У розділі ретельно проаналізували поняття «зв'язне мовлення» та визначили його як важливий елемент мовної компетентності, який формується у дітей старшого дошкільного віку. Розгляд цього поняття дозволяє зрозуміти, як дитина взаємодіє з навколишнім світом через мовлення та як це впливає на її загальний розвиток.

Аналіз психолого-педагогічних особливостей дітей із загальним недорозвитком мовлення III рівня виявив ключові показники розвитку мовлення, визначивши його на третьому рівні недорозвитку. Це розуміння стає фундаментом для налагодження ефективних педагогічних стратегій та індивідуального підходу до розвитку мовлення у дітей.

У розділі висвітлено важливість використання театралізованих ігор для розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня. Підкреслено, що цей метод може бути не лише ефективним інструментом для стимулювання мовленнєвої активності, але й сприяти розширенню лексичного запасу та поліпшенню комунікативних навичок дітей.

У даному розділі вдало поєднано теоретичні основи та практичний підхід до розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення. Отримані висновки відкривають нові горизонти для подальших досліджень та педагогічних практик у сфері розвитку мовлення дітей із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

РОЗДІЛ 2

ВИВЧЕННЯ РОЗВИТКУ ЗВ'ЯЗНОГО МОВЛЕННЯ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ІЗ ЗАГАЛЬНИМ НЕДОРОЗВИТКОМ МОВЛЕННЯ ІІІ РІВНЯ

2.1. Методика вивчення зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення ІІІ рівня

До алгоритму логопедичного обстеження входять такі стадії:

- орієнтовна стадія (збір анамнестичних даних);
- діагностична стадія (процедура обстеження дитини);
- аналітична стадія (інтерпретація отриманих даних, занесення їх у протокол);
- прогностична стадія (визначення основних напрямів корекційної роботи).

Експериментальне дослідження проводилося на базі Комунальний заклад дошкільної освіти (ясла-садок) комбінованого типу №263 Криворізької міської ради, у період з 02.09.2024 по 12.10.2024 року. У дослідженні брало участь 10 дітей старшого дошкільного віку. За даними ІРЦ у всіх дітей загальне недорозвинення мовлення ІІІ рівня.

Для повноцінного вивчення стану зв'язного мовлення ми спочатку проаналізували медичну та педагогічну документацію кожної дитини, а також зібрали додаткові анамнестичні дані. Комплексне обстеження зв'язного мовлення дітей проводилось за методикою В. Глухова, яка дозволяє всебічно оцінити мовленнєвий розвиток, у тому числі і з ЗНМ [12]. У цій методиці обстеження зв'язного мовлення основою є наочний матеріал. Також важливим є те, що акцентується увага на запитання, які ставить дорослий дитині. Це обумовлено тим, що дитині необхідно дати поштовх для розвитку фантазії, давати можливість вигадувати свої власні розповіді, відштовхуючись від власного досвіду. Методика включає комплекс завдань представлений нижче.

Завдання 1. Оцінка здатності формулювати завершене висловлювання на рівнях фрази Матеріали: набір ілюстрацій із зображенням різних дій (додаток А):

- поливання квітів хлопчиком
- полювання дівчинки на метелика
- риболовля хлопчика
- катання дівчинки на санчатах
- прогулянка дівчинки з ляльковою коляскою

Процедура: Демонструючи шкірну ілюстрацію, педагог запитує: «Скажи, що тут намальовано?». Для виділення повної відповіді поставте уточнювальне запитання про дію персонажа («Що робить хлопчика/дівчинку?»).

Завдання 2. Дослідження здатності встановлювати змістові зв'язки Матеріали: три картинки із зображенням «дівчинки», «кошика», «лісу» (додаток Б). Процедура: Дітині пропонується назвати зображення та скласти речення, використовуючи всі три елементи. При неповному виконанні (використанні лише 1-2 елементів) завдання повторюється з акцентом на пропущене зображення.

Наступні завдання спрямовані на оцінку рівня розвитку зв'язного монологічного мовлення.

Завдання 3. Оцінка навичок переказу Матеріали: тексти відомих казок «Ріпка», «Рукавичка» (додаток В). Процедура: Логопед двічі читає текст. Перед повторним читанням дається установка на подальший переказ. Інструкція: «Послухай та перекажи».

Завдання 4. Складання сюжетної розповіді Матеріали: серії сюжетних картинок Н. Радлова (додаток Г). Процедура: Картинки складаються в правильній хворобі. Після детального розгляду та пояснення окремих елементів дитина складає розповідь. При утруднених роботах навідні запитання або жорсткі підказки.

Завдання 5. Розповідь з особистого досвіду Мета: виявлення рівня володіння зв'язним монологічним мовленням при описі власних вражень. Процедура: Пропонується скласти розповідь на знайому тему (наприклад, «Похід у магазин із мамою», «Прогулянка з друзями») за планом:

- опис вулиці
- діяльність дітей
- дитячі ігри
- улюблені ігри
- сезонні ігри (зима/літо)

Завдання 6. Складання описової розповіді Матеріали: іграшки або зображення предметів з чітко вираженими характеристиками. Процедура: Після детального розгляду предмета дитина складає розповідь за запитальним планом. Приклад плану опису тварини: клічка, розмір, частини тіла, характеристики шерсті, особливості харчування тощо.

Процедура виконання завдання виконується наступним чином: дитині надається час (кілька хвилин) для завершення огляду конкретного об'єкта. Після цього просять сформулювати розповідь про цей об'єкт, спираючись на наданий перелік питань. Усі вищевказані завдання виконуються послідовно, у різні дні та в ранкові години. Результати дослідження фіксуються в протоколі.

Розглянемо методика кількісного та якісного аналізу результатів за В. Глуховим, що представлено у додатку Д [10].

Узагальнені результати в балах для оцінки рівнів розвитку зв'язного мовлення за даною методикою:

- високий рівень (100-80%) - 25-30 балів. Дитина самостійно буде різні типи зв'язних висловлювань, демонструє багатий словниковий запас, граматичну правильність мовлення;
- середній рівень (79-60%) - 19-24 бали. Дитина в основному виконує завдання самостійно, але потребує незначної допомоги. Мовлення зв'язне, але містить окремі недоліки;
- недостатній рівень (59-40%) - 13-18 балів. Дитині потрібна суттєва допомога для побудови вираження. Мовлення неповне, фрагментарне, порушена зв'язність та послідовність;

- низький рівень (39-20%) - 6-12 балів. Дитина виконує завдання лише для постійної допомоги та навідних запитань. Мовлення незв'язне, зі значними порушеннями граматики;
- неадекватний рівень (↓19%) - 5 балів і нижче. Дитина не може самостійно побудувати зв'язне висловлювання навіть за умови допомоги.

Таким чином, підсумкові бали відмовилися від забезпечення загального рівня сформованості зв'язного мовлення та окреслити напрямки корекційної роботи.

Експериментальне дослідження складається з стадій: констатувальної, формувальної (навчальної) і контрольної.

Під час проведення констатувального етапу дослідження було проведено обстеження зв'язного мовлення дітей, з метою виявлення рівня його розвитку та визначення основних напрямів корекційної роботи з його формування.

Під час проведення формувального етапу дослідження після отриманих даних дослідження було визначено основні напрямки роботи з формування зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня. Перевірено ефективності використання театралізованих ігор щодо формування зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

2.2. Рівні розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня

На початковому етапі дослідження ми провели діагностику зв'язного мовлення у дітей, щоб налаштувати його поточний рівень розвитку та спланувати відповідну корекційну роботу. Методика дослідження дозволила комплексно оцінити рівень сформованості зв'язного мовлення у старших дошкільників із загальним недорозвитком мовлення III рівня. За результатами обстеження експериментальної та контрольної групи ми склали зведену таблицю, де за виконання 6 завдань дитина могла набрати від 6 до 30 балів, при цьому середній бал за всі завдання коливався від 1 до 5.

Таблиця 2.2.

Результати обстеження зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня на констатувальному етапі

Ім'я дитини	Завдання 1	Завдання 2	Завдання 3	Завдання 4	Завдання 5	Завдання 6	Середній бал	Загальна кількість балів	Рівень
Олександр Б.	2	3	3	3	4	3	3,0	18	Недостатній
Денис Б.	3	3	3	3	4	4	3,3	20	Середній
Валерія Г.	3	4	3	3	4	3	3,3	20	Середній
Артем Д.	2	3	3	2	3	3	2,7	16	Недостатній
Матвій Р.	4	4	4	3	4	3	3,7	22	Середній
Володимир Р.	3	3	3	3	3	2	2,8	17	Недостатній
Ілля С.	3	4	4	3	4	3	3,5	21	Середній
Артем С.	2	3	3	2	3	3	2,7	16	Недостатній

Данило С.	4	4	3	4	4	3	3,7	22	Середній
Софія Ф.	2	3	3	3	3	3	2,8	17	Недостатній
Середній бал	2,8	3,4	3,2	2,9	3,6	3		18	Недостатній

На основі отриманих даних із таблиці 1 можна побачити, що завдання 1 і 4 були складні для виконання експериментальної групи дітей. Ці завдання в середньому діти виконали на 2,8 і 2,9 балів. Найкраще діти впоралися із завданням 5, за нього діти отримали в середньому 3,6 бала. Найвищі середні бали мають Ілля С. - 3,5 балів, а також Матвій Р. і Данило С. - у середньому вони отримали 3,6 балів. Найнижчі середні показники і таких дітей як: Артем Д. - 2,6 балів, Артем С. - 2,6 балів.

За результатами виконання завдання 1 найбільше впоралися Матвій Р. і Данило С., отримавши по 3,7 бала з 5., відповідь Матвія Р. на запитання «Що тут намальовано?» звучала так: «Хлопчик поливає квіти водою... щоб вони вирости» - характеризувалася складним реченням, проте з наявною паузою. Найнижчі бали у 2 бали отримали Олександр Б., Артем Д., Артем С. та Софія Ф., що відповідає показникам низького рівня. У цій задачі основна увага приділялася здатності дитини формулювати завершене висловлювання на рівні фрази та граматичної правильності конструювання речей. Було помічено, що діти виявляють інтерес до таких типів завдань, хочуть проявити себе та отримати схвалення. Тому для будь-яких результатів необхідно позитивно заохочувати дітей, підкреслюючи, що їхні зусилля спрямовані на покращення загального мовленнєвого розвитку, зокрема зв'язного мовлення.

За результатами дослідження рівнів сформованості здатності скласти завершені фразові висловлювання:

середній рівень показали Матвій Р. і Данило С.;

недостатній рівень - Денис Б., Валерія Г., Володимир Р., Ілля С.;

низький рівень - Олександр Б., Артем Д., Артем С., Софія Ф.

При виконанні цього завдання шляхом експериментальної групи спостерігалися такі особливості: замість фразового висловлювання вони

обмежувалися простим переліком зображених дій. Наприклад, на запитання «Що тут намальовано?» Олександр Б. відповів: «Хлопчик... риба.». Для складання фрази дітям було потрібно додаткові запитання, спрямовані на конкретну дію, зображену на картинці. Відзначалися також паузи, пошук потрібних слів, пропуски важливих смислових ланок у мовленнєвому висловлюванні. Так, на зображенні дівчинки, яка котить ляльковий візок, Артем Д. сказав: «Дівчинка котить візок». Це може бути пов'язано з порушенням операцій смислового програмування. Фіксувалися помилки в граматично оформленому висловлюванні, такі як неправильне вживання словоформи, порушення нормативного порядку слів. Наприклад, відповідь Артема С. на запитання «Що зображено на картинці?»: «Хлопчик... риба... ловить... вудки».

Із завданням 2 найуспішніше з усієї групи впоралися Валерія Г., Матвій Р., Ілля С. і Данило С., вони отримали по 4 бали з 5. Приклад відповіді Валерії: «Дівчинка йшла в лісі. У неї є кошик. Вона збирала гриби». Усі інші отримали по 3 бали з 5. Приклад відповіді Дениса В.: «1. Дівчинка пішла до лісу», при наданні допомоги - «2. Дівчинка пішла до лісу. Вона взяла кошик». Це завдання виявило в дітей бідний лексичний запас: активного і пасивного словника. Рівні, виявлені під час проведення дослідження вміння встановити лексико-смислові відношення між предметами та переносити їх у формі завершеної фрази-висловлювання: середній рівень у Валерії Г., Матвія Р., Іллі С., Данила С.; недостатній рівень у Олександра Б., Дениса Б., Артема Д., Володимира Р., Артема С., Софії Ф..

При виконанні завдання 3 за основу було взято знайому дітям казку «Ріпка» (додаток В). Найуспішніше впоралися Ілля С. і Матвій Р., вони отримали 4 бали з 5. Усі інші отримали по 3 бали. Мовлення більшості дітей було монотонним, емоційно невиразним. Відзначалися пропуски дієслів та прийменників. При виконанні завдання дітям ставилися навідні запитання у якості допомоги. Зміст розповіді розкривався насилу. Відзначалася велика наявність пауз, що свідчило про недостатній розвиток активної пам'яті. Рівні,

виявлені під час проведення дослідження здатності відтворювати невеликий за обсягом і структурою літературний текст: середній рівень у Матвія Р. та Іллі С.; недостатній рівень у Олександра Б., Дениса Б., Артема Д., Володимира Р., Артема С., Валерії Г., Данила С., Софії Ф.

При виконанні *завдання 4* за основу було взято серію сюжетних картинок М. Радлова «Злодій-мухомор» (додаток Г). Найуспішніше з цим видом завдання впорався Данило С. - 4 бали з 5. Низькі результати показали Артем Д. і Артем С. - 2 бали з 5. У більшості дітей відзначалося невелике спотворення ситуації, невірне відтворення причинно-наслідкового зв'язку. Також нерідко випробовувані обмежувалися перерахуванням об'єктів на картинці або дій, могли невірно розкласти картинки в їхній послідовності. Під час складання розповідей діти допускали неточності у використанні слів, а в деяких випадках їхні відповіді зводилися лише до відповідей на окремі запитання, втрачаючи цільність і зв'язність. За результатами дослідження рівнів сформованості навичок складання зв'язної сюжетної розповіді на основі змістового змісту послідовних фрагментів-епізодів: середній рівень у Данила С.; недостатній рівень у Олександра Б., Дениса Б., Володимира Р., Валерії Р., Данила С., Софії Ф., Іллі С.; низький рівень у Артема Д. та Артема С.

З виконанням *завдання 5* впоралися більшість випробовуваних і отримали 4 бали з 5, решта отримали по 3 бали. Дітям було запропоновано скласти розповідь на тему «Ігри на дитячому майданчику», було надано план розповіді. У більшості відповідей дітей відзначалися фразові відповіді у всіх фрагментах розповіді, але деякі, незважаючи на складений план розповіді та на настанову скласти розповідь, фразові відповіді були майже відсутні та обмежувалися простим перерахуванням дій або предметів, обмежувалися у складанні фрази з 2-4 слів. Складні речення, у багатьох випадках, були неправильно оформлені. Рівні, виявлені під час проведення дослідження складання розповіді на основі особистого досвіду: середній рівень у

Олександра Б., Дениса Б., Матвія Р., Данила С., Валерії Г., Іллі С.; недостатній рівень у Володимира Р., Артема Д., Артема С. і Софії Ф..

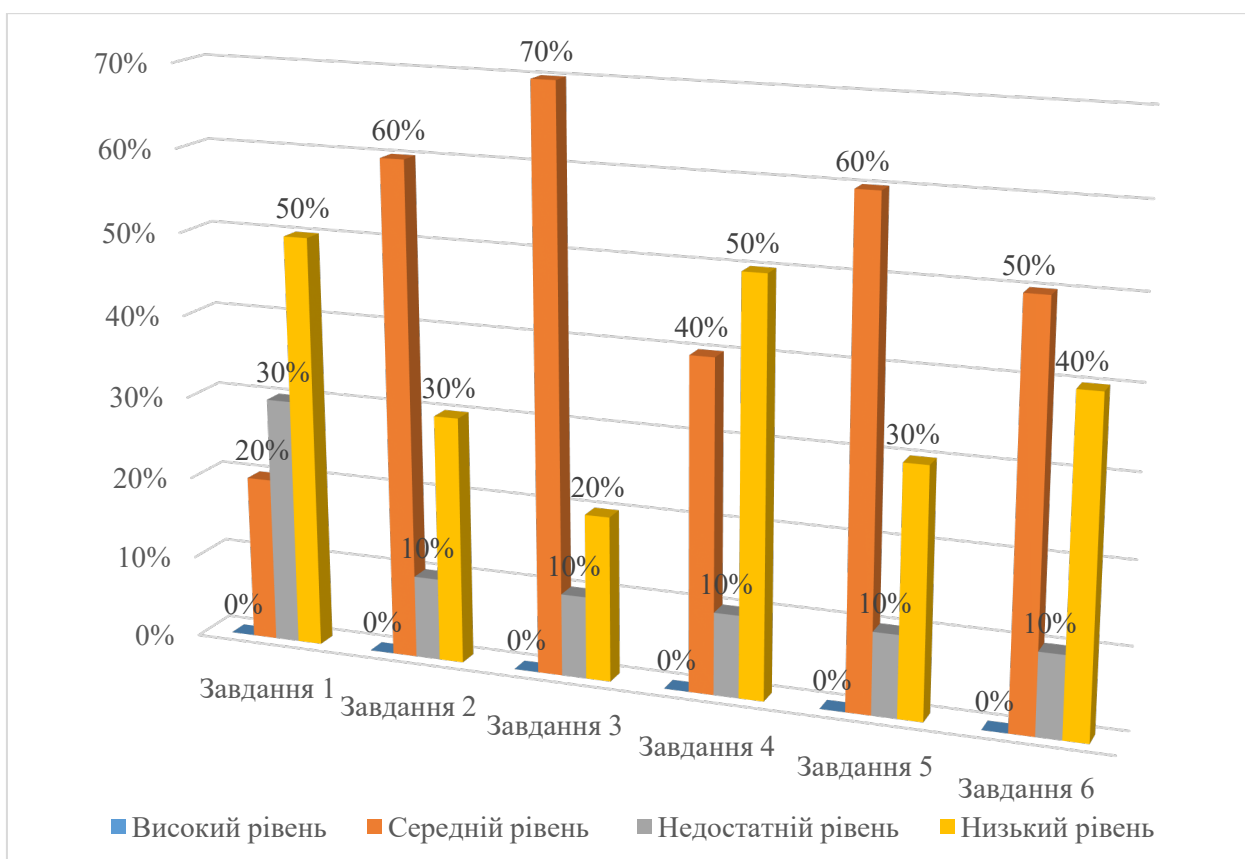
Під час виконання завдання б як матеріал дослідження експериментальній групі видавали іграшки на вибір (кіт або лялька). Дитині було запропоновано вибрати будь-яку іграшку і розповісти про неї. Під час виконання цього завдання більшості дітей знадобилася допомога, що полягала в окремих спонукальних і навідних запитаннях. Багатьом не вдавалося відобразити істотні ознаки предмета. («Кіт живе у квартирі. Він любить пити молоко...»). Часто діти втрачали логіку викладу, розповідь втрачала сенс.

Рівні, виявлені під час проведення дослідження складання розповіді-опису: середній рівень у Дениса Б.; недостатній рівень у Олександра Б., Матвія Р., Данила С., Валерії Г., Артема Д., Артема С., Софії Ф., Іллі С.; низький рівень у Володимира Р.

Рівні, виявлені під час проведення дослідження зв'язного мовлення в дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення III рівня: середній рівень - у п'яти дітей; недостатній рівень - у п'яти дітей.

Графічне зображення відсоткових показників визначення рівнів зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня на констатувальному етапі по кожному завданню представлено на рис 2.1. У першому діагностичному завданні, спрямованому на визначення рівня розуміння та пояснення лексичних значень слів, лише 20% дітей продемонстрували середній рівень сформованості цих навичок. 30% дітей виявили недостатні можливості пояснення значень слів, а половина дітей (50%) - низький рівень володіння даним умінням. У другому завданні на добір лексики за тематичними групами 60% дітей показали середні результати, 30% - низький рівень виконання. Лише 10% дітей продемонстрували недостатню здатність добирати слова на задану тему. Третє завдання, спрямоване на добір слів-ознак, дій та частин цілого, 70% дітей виконали на середньому рівні. 20% продемонстрували низькі результати, 10% - недостатній рівень володіння даним умінням. Четверте завдання на

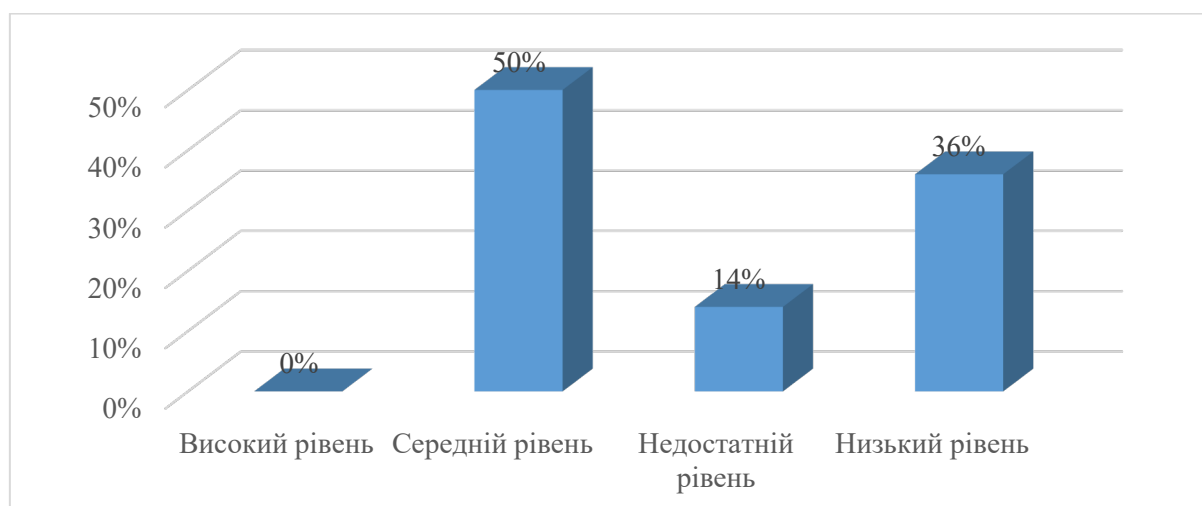
розуміння та пояснення значень слів виявилось найбільш складним - 50% дітей мали низькі результати. 40% дітей показали середній рівень, 10% - недостатній. П'яте завдання, спрямоване на визначення рівня сформованості граматичних уявлень, 60% дітей виконали на середньому рівні. 30% показали низькі результати, а 10% - недостатній рівень. Шосте завдання на визначення рівня сформованості навичок словотворення 50% дітей виконали на середньому рівні. 40% продемонстрували низькі результати, а 10% - недостатній рівень володіння словотвірними операціями. Отже, загалом спостерігається середній рівень сформованості мовленнєвих навичок у більшості дітей. Водночас є потреба в удосконаленні окремих аспектів мовленнєвого розвитку.

Рис.2.1. Відсоткові результати виконання діагностичних завдань дітьми старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня на констатувальному етапі

За результатами діагностики рівня сформованості словникового запасу в дітей можна зробити наступні висновки. Жодна дитина не продемонструвала високого рівня навичок у жодному із запропонованих завдань. Це пояснюється обмеженням максимальної оцінки для кожного завдання до 4 балів. Половина дітей (50%) показали середній рівень сформованості досліджуваних умінь. Вони здатні частково розуміти та пояснювати значення слів, добирати лексику за тематичними групами, знаходити синоніми та антоніми. Проте їхні можливості все ще обмежені. 14% дітей продемонстрували недостатній рівень навичок. Ці діти мають певне уявлення про лексичні значення, проте їх активний та пасивний словниковий запас є недостатнім для їх віку. Найбільша частка - 36% дітей виявили низький рівень сформованості досліджуваних умінь. Їх активний та пасивний словник значно обмежений. Діти мають утруднення у розумінні та поясненні слів, доборі лексики. Це свідчить про необхідність посиленої корекційної роботи. Візуалізація отриманих узагальнених результатів подана на рис. 2.2.

Таким чином, результати діагностики вказують на наявність суттєвих проблем у формуванні лексичного запасу у половини обстежених дітей, що потребує уваги при подальшому плануванні корекційно-розвивальної роботи.

Рис. 2.2. Узагальнені показники сформованості зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня на констатувальному етапі

Таким чином, було виявлено такі порушення зв'язного мовлення: складнощі в складанні закінченого висловлювання на рівні фрази та граматично правильної її побудови й оформлення, порушення операцій смислового програмування, емоційна невиразність мовлення, недостатній розвиток активної пам'яті. Під час складання розповідей спостерігалось спотворення ситуації, невірне відтворення причинно-наслідкового зв'язку. Було присутнє неточне вживання слів, відсутність логіки викладу.

2.3. Зміст роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня за допомогою театралізованої гри

Мета формувального етапу дослідження: розробити зміст роботи з розвитку зв'язного мовлення в дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня.

Ми припустили, що рівень розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня можна підвищити шляхом реалізації таких заходів:

- розроблення тематики театралізованих ігор на основі рекомендованої художньої літератури;
- збагачення розвивального предметно-просторового середовища групами атрибутами та матеріалами для проведення театралізованих ігор;
- організація театралізованих ігор під час спільної діяльності педагога та дітей у режимних моментах.

Нами були розроблені такі етапи з розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня за допомогою театралізованої гри.

На *першому етапі* нашої роботи ми розробили тематику театралізованих ігор, на підставі програми Л. Трофименко Корекційне навчання з розвитку мовлення дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ (табл. 2.3.) [34].

Таблиця 2.3.

Тематика театралізованих ігор для дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення

№	Назва театралізованої гри	Автор художнього твору
1.	«Колобок»	українська народна казка
2.	«Рукавичка»	українська народна казка
3.	«Ріпка»	українська народна казка
4.	«Попелюшка»	Ш. Перро
5.	«Кіт у чоботях»	Ш. Перро
6.	«Солом'яний бичок»	українська народна казка
7.	«Коза-дереза»	українська народна казка
8.	«Дванадцять місяців»	словацька народна казка

Також ми розробили перспективний план реалізації формувального експерименту, який включає серію театралізованих постановок (додаток Ж).

На *другому етапі* ми організували 8 театралізованих постановок. Було розроблено план роботи з підготовки до проведення театралізованої постановки, який містив у собі такі етапи.

Виразне читання та аналіз художнього твору. Бесіда, яка дає змогу пояснити дітям не лише зміст казки, а й її окремі частини, сенс.

1. Переказ прочитаного тексту, на основі сюжетних ілюстрацій і без них.
2. Складання речення за кількома картинками одночасно.
3. Опис героїв художнього твору, зовнішній вигляд, характер.
4. Розподіл і заучування ролей.
5. Обговорення та підготовка костюмів і декорацій із дітьми.

Формувальна робота тривала три місяці. Кожні два тижні була різна тема театралізованої постановки. Протягом трьох тижнів, у другій половині дня, ми проводили підготовчу роботу для проведення театралізованої постановки. У підготовчу роботу ми включили завдання, які спрямовані на розвиток тих показників зв'язного мовлення, які ми виявляли. Підготовча робота здійснювалася за планом, який ми розробили.

Підсумкова театралізована постановка проводилася один раз на два тижні, у п'ятницю. Тривала театралізована постановка 25-30 хвилин. Також на виставу запрошувалися батьки дітей і діти сусідніх груп.

Також паралельно з підготовкою до театралізованої постановки, ми збагачували розвивальне предметно-просторове середовище групи. Під час підготовки до театралізованої постановки, ми спільно з дітьми обговорювали костюми героїв казки, декорації. Для постановки казки «Колобок», спільно з дітьми, виготовили картонні маски. Для кращого сприйняття казок, ми роздруковували до них ілюстрації, також роздруковували на папері героїв казок, для подальшого опису. Підготували сюжетні картинки до казок, для складання переказу. У театралізованій куточок ми виготовили пальчиковий театр за темою постановки. Діти малювали на картоні героїв казки, декорації, а потім ми всі разом вирізали і робили пальчикові ляльки. Для казки «Попелюшка», ми виготовили театр на фланелеграфі. Для дітей роздруковували розмальовки за цією казкою, діти розфарбовували, а потім ми вирізали персонажів, ламінували і приклеювали їх на липучку. Ще ми придумали дидактичну настільно-друковану гру «Хто тут зайвий? Чому?». Сенс цієї гри був у такому: для складання переказу казки за сюжетними картинками, ми розкладали перед дітьми ілюстрації до казки, але додавали одну, а потім уже й дві картинки з іншої казки. Діти повинні були зрозуміти, які картинки зайві та аргументувати свою відповідь.

Перша театралізована постановка, яку ми реалізували «Колобок». Для того щоб дітям легше було завчати ролі, ми видозмінили текст, тобто зробили його у віршах. Перше, з чого ми почали - це з читання і розглядання

ілюстрацій. Казка читалася дітям виразно. Потім ми обговорювали прочитане, з'ясовували хто герої казки, які вони, який у них характер. Стимулювали відповіді дітей за допомогою запитань, наприклад, «Завдяки чому Колобку вдалося повернутися додому?» тощо. Далі було завдання на складання речення за картинками, ми брали картинки: Колобок, ліс, заєць, лисиця, вовк, ведмідь, хатинка, лісова галявина. Діти мали скласти речення, враховуючи всі три картинки, якщо в них не виходило, то ми допомагали їм, вказуючи на пропущену картинку. Виходило не у всіх. Діти сміялися і виправляли його самі. Настрій у них був позитивний. Наступною підготовчою роботою став переказ казки за сюжетними картинками. Краще за всіх переказали Данило С. і Ілля С., вони не упустили жодної деталі, повністю передали зміст казки. Потім ми грали в гру «Вгадай за описом», дитина обирала будь-якого персонажа або предмет і описувала його, а решта дітей повинні були вгадати, про що вона говорить. Таким чином, ми розвивали зв'язне монологічне мовлення в дітей. Далі ми розподіляли ролі та зачували їх, паралельно обговорювали з дітьми костюми та декорації для постановки казки. Загалом вистава пройшла добре, звісно діти були трохи скуті, але ролі свої знали. Намагалися говорити виразно та емоційно. Під час вистави Олександр Б., який грав роль ведмедя, забув свої слова, то Валерія Г. почала йому підказувати, що свідчить про те, що вона знає не лише свою роль, а й чужу.

Друга театралізована постановка була на основі української народної казки «Рукавичка». Ми порахували, що ця казка занадто маленька для дітей старшого віку, тому доповнили її віршами, у нас вийшов так би мовити «Рукавичка на новий лад». Тобто кожен діючий персонаж не просто каже: «Я - жаба-стрибунка, пустіть мене до себе жити», а говорить невеликий текст: «Ква- ква-ква, я жаба-квакушка, ну як же тут гарно! Рукачвика, ну просто диво! Хто живе тут, відгукнися, і зі мною подружиться!». Також додали діалог між персонажами. Спочатку ми доповнили казку, а вже потім прочитали її дітям. Після прочитання слідувало обговорення казки, обговорення героїв та їхніх дій. Під час обговорення, Валерія Г. дуже емоційно поставилася до

вчинку ведмедя, вона прямо обурювалася, що він такий великий поліз на маленький теремок. Від неї прозвучав повноцінний виразний монолог: «Він, що не бачить, чи що, що будиночок маленький, лізе туди. Ведмеді в барлозі живуть, а не в котеджі. Усіх мишей і жаб розчавив!». Було дуже цікаво спостерігати за нею, коли вона висловлювалася. Потім діти описували персонажів казки за схемою, з якою вони вже знайомі. Після опису зовнішнього вигляду, дітям пропонувалося описати характер героїв казки. Далі слідував переказ казки за ілюстраціями. Усі діти впоралися з цим завданням. Казку переказали, не втративши сенсу, не було повторів. Данило С. Ілля С., Валерія Г. переказали дуже виразно, навіть використовували жести і міміку. Потім ми розподіляли ролі і приступили до їх заучування, обговорювали костюми, декорації. Під час обговорень мовлення дітей було активним, кожен хотів висловитися, запропонувати щось сам. Для стимулювання дітей, на виставу ми вирішили запросити глядачів, дітей другої молодшої групи. Діти поставилися до цієї пропозиції позитивно, стали відповідальніше вчити ролі. Навіть самостійно репетирували під час своєї вільної діяльності, активно вступали в діалог один з одним. Сам виступ пройшов чудово, ніхто не забув слова, мова була виразною. На виставі була присутня логопед цієї групи, вона відмітила покращення мовленнєвої діяльності у дітей, зазначила, що вони стали впевненішими в собі.

Третя театралізована постановка була за українською народною казкою «Ріпка». Після прочитання казки та бесіди за змістом, ми також показали дітям мультфільм. Перегляд мультфільму здійснювався з паузами, наприклад, під час фрагмента, коли всі потягли ріпку, ми натиснули на паузу і дали дітям уважно роздивитися вираз обличчя героїв мультики, ставили запитання: «Хто витягав ріпку?», «А герої добрі чи злі?». Детально говорили про кожного персонажа, характеризували його. Так само вели з дітьми діалог: «А як би тебе попросили допомогти вирвати ріпку, допоміг?» тощо. Потім дітям запропонували вправу «Розкажи про себе». Наприклад, Артем С. вирішив розповісти свою історію від імені котика. У нього вийшла невелика розповідь,

як котик йшов на допомогу діду, бабі та собачці. Усі діти впоралися з цим завданням відповідно до свого рівня розвитку. Підсумковим заходом стала театралізована вистава. На цю виставу ми запросили вихователів. Після вистави, дітей похвалили за їхню роботу. Діти були в захваті та кланялися як справжні актори.

Наступна постановка була «Попелюшка» за твором Ш. Перро. Ця казка виявилася складнішою для дітей, порівняно з попередніми казками. Для початку ми прочитали казку, потім вели бесіду за змістом. Визначили головних героїв казки. На основі аналізу твору, діти охарактеризували кожного персонажа. Потім було завдання на опис героя або предмета з цієї казки. Данило С. Ілля С., Валерія Г. виявили бажання описати кількох персонажів казки, що їм і вдалося зробити. Опис відповідав схемі, навідні запитання не знадобилися. Наступним кроком було складання речення на рівні фрази з опорою на картинки. Ми приготували картинки такого змісту: фея, гарбуз, карета; мачуха, Попелюшка, горище; принц, Попелюшка, туюфелька на сходах; фея, шур, лакей; Попелюшка, сукня, сестриці. Далі дітям було запропоновано переказати казку за допомогою ілюстрацій. Повністю з переказом впоралися Данило С. Ілля С., Валерія Г., Денис Б., Матвій Р. вони передали зміст казки, не упустили жодних деталей. Найбільше труднощів виникло у Володимир Р., він упустив деталі, такі як перетворення гарбуза на карету, поява феї.

Потім дітям було запропоновано пограти в гру «Перевтілення», вони повинні були показати будь-якого персонажа, говорити як він, використовувати таку саму інтонацію, а решта повинні були вгадати, кого він показує. Із цим завданням впоралися всі діти без винятку. Потім відбувся розподіл ролей, ось тут і виникли труднощі, у групі було недостатньо дівчаток і вони хотіли грати роль мачухи і сестричок, тому сестер довелося грати вихователям. Всі діти хотіли бути позитивними героями. За допомогою дорослих діти дуже швидко домовилися між собою. І так Попелюшкою стала Валерія Г., Софія Ф. взяла роль мачухи, роль сестричок на себе взяли

вихователі, а Данило С. захотів стати чарівником, замість феї. Після того як визначилися з ролями, почали їх зачувати. Цього разу зачування викликало труднощі, бо не було віршів, але діти старалися. На цю виставу запросили батьків. Сорому в дітей уже не було. Абсолютно всі впоралися зі своїми ролями, всі завчені фрази були сказані, сенс казки не загубився. Батьки прийшли в захват, зазначили, що і вдома мовлення дітей стало розгорнутим, з'явилися складні речення. Дитина сама прагне розповісти, чим вона займалася, у мовленні з'явилися монологи.

П'ята театралізована вистава була за казкою Ш. Перро «Кіт у чоботях». Спочатку дітям прочитали казку, потім відбулася бесіда за змістом. Дітям пропонувалося описати кота, якомога більше підібрати прикметників. Потім за серією сюжетних картинок діти мали переказати казку. Найкраще з цим завданням впорався Матвій Р., але, як потім з'ясувалося, цей мультик його улюблений і він дивиться його щодня перед сном. Також дітям було дано завдання описати персонажа з казки, для цього ми запропонували: кота і людоджера. Діти дивилися на картинку й описували зовнішній вигляд, а характер персонажів вони описували вже з пам'яті. Потім для розвитку монологічного мовлення, дітям було запропоновано вправу «Якби...», тобто дитині пропонувалося уявити себе на місці кота в чоботях, як би він вчинив, що б він зробив. Після ми розподілили ролі. Майже всі хлопчики хотіли зіграти людоджера, вже дуже їм сподобався цей персонаж. Тому ми розіграли роль за допомогою жереба, і дісталася вона Артему С. Потім приступили до зачування ролей. Вистава пройшла добре, ніхто з дітей не забув слова. Дуже виразно грала Валерія Г., у неї була роль принцеси. Після вистави, діти вже в групі ділилися своїми враженнями, хвалили один одного, активно вступали один з одним у діалог.

Наступна казка була «Коза-дереза». Усі діти були знайомі з цією казкою. Після виразного прочитання, було обговорення. Діти охоче вступали один з одним у діалог, з приводу того, як вони стежать за своєю особистою гігієною. Далі слідував переказ по лінії сюжетних ілюстрацій до твору. Усі діти

впоралися. Потім ми розподілили ролі і приступили до їх заучування. Заучування пройшло легко, оскільки ролі були у віршах. На виставу були запрошені діти з другої молодшої групи. Маленьким глядачам дуже сподобалася наша вистава.

Наступна казка була «Солом'яний бичок». Для початку дітям також прочитали казку виразно. Потім відбувалося обговорення та з'ясування характерів героїв. Для кращого розуміння цієї казки, ми показали дітям мультфільм. Далі була вправа «Опиши героя казки», де дітям пропонувалося описати діда, бабу, вовка, ведмедя, лисицю та зайця. Опис мав бути повним, не тільки зовнішні ознаки, але й характер героїв. Під час опису діти наводили приклади з казки, які характеризували персонажів. Найкраще з цим завданням впоралися Данило С. Ілля С., Валерія Г., Денис Б., Матвій Р., вони дуже детально описали моменти, в яких проявлявся характер бабці. Також висловили свою думку, що бабця була зла, бо в неї не було онуків і пральної машинки. Наступним кроком був розподіл ролей та їх заучування. Усі хлопці відповідально поставилися до цього завдання. Найскладніша роль була у Дениса Б., він був оповідачем. Він дуже добре впорався зі своїм завданням, жодного разу не затупився, не загубив сенс і послідовність.

Останньою стала казка «Дванадцять місяців», ми зробили цю казку останньою, тому що вона найскладніша з усього списку і для того, щоб зробити театралізовану виставу за нею, потрібна дійсно велика підготовча робота. Для початку ми прочитали дітям цю казку виразно, потім розбирали ключові моменти. Обговорювали характер героїв. Потім ми запропонували дітям вправу на розвиток діалогічного мовлення «А в тебе?». Сенс вправи полягав у тому, що двом дітям давали різні місяці, і вони розповідали, який місяць у них, його особливості тощо. Наприклад: в Софії Ф. був місяць січень, а в Артема Д. місяць червень, далі слідував текст «У мене місяць червень, а в тебе? А в мене місяць січень», «Червень - це літній місяць, а в тебе який? А в мене зимовий місяць», «У червні цвітуть квіти, а в січні? А в січні лежать кучугури» тощо. Усі діти взяли участь у цій вправі, змогли правильно і красиво

описати свій місяць. Потім слідував переказ казки. Ми підібрали ілюстрації, і кожна дитина переказувала тільки свою частину казки. Після переказу ми дійшли висновку, що це завдання вдалося дітям. Казка вийшла цілою і закінченою, всі діти розповідали тільки свою частину, зображену на картинці. Сміслова послідовність не була порушена. Потім ми розподілили ролі і приступили до їх заучування. На цю театралізовану виставу ми запросили батьків і вчителя-логопеда. Вистава пройшла чудово, діти впоралися зі своїми ролями. Їхня мова була емоційною та виразною. Батьки дуже раділи успіхам своїх дітей. Логопед також відзначила наявність розгорнутого фразового мовлення.

Отже, у підрозділі представлено зміст та результати формувального етапу педагогічного експерименту, спрямованого на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами театралізованої гри. Було розроблено тематику 8 театралізованих постановок відповідно до рекомендованої програмою художньої літератури. Для кожної постановки проводилась підготовча робота, що включала читання й аналіз твору, бесіди за змістом, складання описів та розповідей дітьми, розподіл ролей та вивчення тексту. З метою стимулювання мовленнєвої активності дітей на вистави запрошувались глядачі. У процесі підготовки та проведення вистав спостерігалась позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи. Таким чином, театралізована гра виявилась ефективним засобом формування навичок зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ. Перевірка ефективності проведеної роботи представлена у підрозділі 2.4.

2.4. Виявлення динаміки рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей 5-6 років із загальним недорозвитком мовлення III рівня

Метою контрольного дослідження є відстеження динаміки розвитку зв'язного мовлення дітей досліджуваної групи. З дітьми учасниками

експерименту було проведено ті самі завдання, що й на етапі констатувального експерименту, після отриманих даних було складено протокол.

Дані обстеження стану зв'язного мовлення у дітей досліджуваної групи після проведення формувального експерименту наведено в таблиці 2.4. також, як і в констатувальному експерименті, за 6 завдань дитина могла отримати максимальний бал - 30, а максимальний середній бал - 5. Мінімальний середній бал за всі завдання дитина могла отримати - 6. Під час контрольного експерименту та його аналізу, було помічено поліпшення результатів на кілька десятків балів.

Таблиця 2.4.

Результати обстеження зв'язного мовлення дітей старшого дошкільного віку із з ЗНМ III рівня на етапі контрольного експерименту

№	Дитина	Задай е 1	Задай е 2	Задай е 3	Задай е 4	Задай е 5	Задай е 6	Середній бал	Загальна кількість балів	Рівень
1.	Олександр Б.	3	4	4	4	4	3	3,6	22	середній
2.	Денис Б.	4	4	4	3	4	4	3,8	23	середній
3.	Валерія Г.	4	4	3	4	4	3	3,6	22	середній
4.	Артем Д.	3	3	3	3	3	3	3	18	недостатній
5.	Матвій Р.	4	4	4	3	4	3	3,6	22	середній
6.	Володимир Р.	3	4	4	3	3	3	3,3	20	середній
7.	Ілля С.	4	4	4	4	4	3	3,8	23	середній
8.	Артем С.	3	3	3	3	3	3	3	18	недостатній
9.	Данило С.	3	4	4	4	3	3	3,5	21	середній
10.	Софія Ф.	3	3	3	3	3	3	3	19	недостатній
Середній бал		3,4	3,6	3,4	3,3	3,4	3		21	середній

Під час контрольного експерименту та його аналізу, було помічено поліпшення результатів на кілька десятків балів. За даними дослідження найуспішніше із завданнями впоралися Олександр Б. (3,6 б.), Денис Б. (3,8 б.),

Валерія Г. (3,6 б.), Матвій Р. (3,6 б.), Ілля С. (3,8 б.), з них четверо дітей (Олександр Б., Денис Б., Валерія Г. і Ілля С.) входили до експериментальної групи та брали участь у навчальному експерименті. Найменші результати були отримані такими дітьми як Артем Д., Артем С., Софія Ф. - середній бал за всі завдання дорівнює 3 балам, а також Володимир Р. - 3.3 балів. З них Володимир Р. входив до експериментальної групи і брав участь у навчальному експерименті.

Рівні, виявлені під час проведення контрольного дослідження здатності скласти закінчене висловлювання на рівні фрази (завдання 1): середній рівень у Дениса Б., Валерії Г., Матвія Р., Іллі С.; недостатній рівень у Володимира Р., Олександра Б., Артема Д., Артема С., Данила С., Софії Ф. Під час виконання цього завдання відзначено поліпшення відповідей дітей, паузи були присутні в рідкісних випадках, діти могли пояснити, що зображено на картинці, складаючи при цьому зв'язне висловлювання, спостерігалися деякі аграматизми, які були виправлені при вказівці на них. Спостерігався інтерес до завдання.

Рівні, виявлені під час проведення контрольного дослідження здатності встановлювати лексико-сміслові відношення між предметами та переносити їх у вигляді завершеної фрази-висловлення (завдання 2): середній рівень в Олександра Б., Дениса Б., Валерії Г., Матвія Р., Іллі С., Данила С., Володимира Р.; недостатній рівень у Артема Д., Артема С., Софії Ф.; недостатній рівень у Артема Д., Артема С., Софії Ф. У цьому завданні відзначалися поліпшення виконання, діти використовували в побудові речення всі три картинки. При цьому були встановлені лексико-сміслові відносини, спостерігалися деякі аграматизми, які були виправлені при вказівці на них. Деяким була потрібна допомога, ставилося навідне запитання. Спостерігалася активність у виконанні завдання та ініціативність

Рівні, виявлені під час проведення контрольного дослідження спроможності відтворювати невеликий за обсягом і структурою літературний текст (завдання 3): середній рівень у Олександра Б., Володимира Р., Матвія Р.,

Іллі С., Дениса Б., Данила С.; недостатній рівень у Артема Д., Артема С., Валерії Г., Софії Ф. Під час виконання цього завдання спостерігалися деякі поліпшення. Діти запам'ятовували логічність дій, і відтворювали її з точністю. Мова була емоційно виразна, це спостерігалось у дітей експериментальної групи. Деяким була потрібна допомога у вигляді навідного запитання. Діти виявляли до цього завдання інтерес.

Рівні, виявлені під час проведення контрольного дослідження складання зв'язної сюжетної розповіді на основі наочного змісту послідовних фрагментів-епізодів (завдання 4): середній рівень у Олександра Б., Іллі С., Валерії Г., Данила С.; недостатній рівень у Артема Д., Артема С., Володимира Р., Софії Ф., Дениса Б., Матвія Р. Під час виконання цього завдання спостерігалось поліпшення виконання деяких дітей. Діти могли встановити причинно-наслідковий зв'язок між картинками, скласти відповідну розповідь зі згадуванням майже всіх головних елементів малюнка.

Рівні, виявлені під час проведення контрольного дослідження складання розповіді на основі особистого досвіду (завдання 5): середній рівень у Олександра Б., Дениса Б., Матвія Р., Валерії Г., Іллі С.; недостатній рівень у Данила С., Володимира Р., Артема Д., Артема С., Софії Ф. Під час складання розповіді з особистого досвіду дітей значних поліпшень не спостерігалось. Також були присутні деякі паузи в пошуку відповідного слова. Відзначалося відходження від складеного плану. Складні речення були важкими для відтворення дітьми. Але був присутній інтерес до виконання.

Рівні, виявлені під час проведення контрольного дослідження складання розповіді-опису (завдання 6): середній рівень у Дениса Б.; недостатній рівень у Олександра Б., Матвія Р., Данила С., Валерії Г., Артема Д., Артема С., Софії Ф., Іллі С., Володимира Р. Під час виконання цього завдання відзначено деякі поліпшення, але більшості дітей була потрібна допомога, яка полягала в окремих спонукальних і навідних запитаннях. Діти також не могли виділити суттєві ознаки предмета.

У процесі контрольного дослідження зв'язного мовлення в дошкільнят із загальним недорозвитком мовлення III рівня було виявлено такі рівні розвитку: середній рівень - у сімох дітей, із них Олександр, Денис, Валерія, Володимир, Ілля входили до експериментальної групи; недостатній рівень - у трьох дітей.

Таким чином, відмітемо, що ця методика дала позитивний результат і може бути ефективною під час формування зв'язного мовлення.

Провівши констатувальний етап експерименту було помічено, що є певні труднощі в оволодінні дітьми зв'язним мовленням. Виконання завдань давалися з певними труднощами, що пов'язані з лексико-граматичною стороною мовлення. У дітей була відсутня мотиваційна сторона для виконання даних завдань, не простежувався інтерес, роблячи помилки, діти рідко намагалися виправити їх. Спостерігався вплив освоєння зв'язного мовлення на загальний психологічний стан.

Після проведення формувального етапу експерименту спостерігалися помітні позитивні зміни. Системна робота з дітьми над цими видами завдань сприяла підвищенню їхнього інтересу, мотивації до досягнення успіху та виправлення допущених помилок. Систематичне залучення дітей до виконання театралізованих ігор, збагачення предметно-просторового середовища відповідними атрибутами, а також організація такої діяльності у спільній роботі педагога та вихованців у режимних моментах дозволили значно підвищити рівень розвитку їх зв'язного мовлення.

Діти на фронтальних заняттях помічали помилки один одного і намагалися пояснити, як потрібно сказати правильно. Зв'язність висловлювань багатьох із дітей була наближена до норми, це також вказує на позитивну динаміку розвитку в них зв'язного мовлення.

Для наочності результатів, отриманих після обстеження на етапі констатувального та контрольного експерименту за методикою В. Глухова, було складено таблицю 2.5., де можна побачити різницю між рівнями сформованості зв'язного мовлення в експериментальної та контрольної груп.

У таблиці 2.5. продемонстровано, що в експериментальній групі дітей спостерігалось покращення результатів виконання завдань на кілька балів. Виходячи з цих даних, можна зробити висновок, що розроблена методика формування зв'язного мовлення має позитивний і є важливим для підготовки дітей із загальним недорозвитком мовлення III рівня до навчання в школі.

Таблиця 2.5.

Порівняльний аналіз рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей досліджуваної групи на констатувальному та формувальному етапах

№	Ім'я дитини	Етапи			
		Констатувальний		Формувальний	
		Бали	Рівень	Бали	Рівень
1.	Олександр Б.	18	Недостатній	22	Середній
2.	Денис Б.	20	Середній	23	Середній
3.	Валерія Г.	20	Середній	22	Середній
4.	Артем Д.	16	Недостатній	18	Недостатній
5.	Матвій Р.	22	Середній	22	Середній
6.	Володимир Р.	17	Недостатній	20	Середній
7.	Ілля С.	21	Середній	23	Середній
8.	Артем С.	16	Недостатній	18	Недостатній
9.	Данило С.	22	Середній	21	Середній
10.	Софія Ф.	17	Недостатній	19	Недостатній

Аналізуючи дані, наведені в таблиці 2.5, можемо спостерігати, що в дітей на формувальному етапі результати виконання завдань покращилися на кілька балів. Зокрема, у двох дітей (Олександр Б. та Володимир Р.) рівень розвитку зв'язного мовлення, за даними контрольного обстеження, збільшився до середнього рівня (Олександр Б. - 22 бали, Володимир Р. - 20 балів). У решти обстежуваних рівень розвитку мовлення не змінився, але їхні результати також стали вищими на кілька балів. Отже, можна дійти висновку, що

запропонована методика формування зв'язного мовлення має позитивний ефект і є важливою для підготовки дітей до навчання в школі. Однак, для остаточного підтвердження її ефективності необхідно продовжити роботу в даному напрямку протягом більш тривалого часу.

Висновок до другого розділу

В другому розділі представили комплексний погляд на методологію, рівні розвитку, зміст роботи та динаміку зв'язного мовлення у дітей віком 5-6 років із загальним недорозвитком мовлення на III рівні. Висновки щодо кожного підрозділу надають можливість зрозуміти сутність вивчених аспектів і визначити перспективи для подальших досліджень та практичного використання.

Представлена методика дозволяє не лише об'єктивно визначати рівень розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із загальним недорозвитком мовлення III рівня, але й визначає методологічні підходи, які можуть бути застосовані для подальших наукових та практичних досліджень.

У розділі наведено результати констатувального експерименту, спрямованого на виявлення рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня. Аналіз результатів виявив, що 50% дітей продемонстрували середній рівень сформованості зв'язного мовлення, 50% - недостатній. Жодна дитина не досягла високого рівня.

Представлено зміст та результати формувального етапу педагогічного експерименту, спрямованого на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами театралізованої гри. Було розроблено тематику вісім театралізованих постановок відповідно до рекомендованої програмою художньої літератури. Для кожної постановки проводилась підготовча робота, що включала читання й аналіз твору, бесіди за змістом, складання описів та розповідей дітьми, розподіл ролей та вивчення тексту. З метою стимулювання мовленнєвої активності дітей на вистави запрошувались

глядачі. У процесі підготовки та проведення вистав спостерігалась позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи. Таким чином, театралізована гра виявилась ефективним засобом формування навичок зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ.

Контрольна діагностика проводилася за тими ж завданнями, що й на констатувальному етапі. Результати показали позитивну динаміку розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи. Зокрема, у двох дітей рівень сформованості зв'язного мовлення підвищився з недостатнього до середнього. У решти дітей експериментальної групи результати також покращилися на кілька балів.

Отже, за результатами контрольного зрізу можна зробити висновок про ефективність обраної методики корекційно-розвивальної роботи з формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ. Подальше вдосконалення цієї роботи сприятиме більш значним позитивним зрушенням у мовленнєвому розвитку дітей.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційному дослідженні розглянуто проблему використання театралізованих ігор як засобу розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ. Відповідно до встановлених завдань сформульовано наступні висновки:

Зв'язне мовлення - це розгорнуте, логічне, послідовне висловлювання, зрозуміле для співрозмовників. Воно буває діалогічним та монологічним. Монологічне мовлення є складнішим, вимагає чіткої структури, розгорнутості, виразності. Воно включає опис, розповідь, міркування. Для зв'язності мовлення важливі: тематична єдність, логічні зв'язки між реченнями, граматична зв'язність, композиційна структура. Формування монологічного мовлення потребує цілеспрямованого навчання та певного рівня розвитку мислення, уваги, пам'яті, мовних засобів. У дітей із ЗНМ зв'язне мовлення порушене через недорозвинення компонентів мовної системи. Тому потрібна спеціальна корекційна робота з формування зв'язного монологічного мовлення. Отже, зв'язне монологічне мовлення є складним інтегративним мовленнєвим умінням, яке потребує цілеспрямованого формування у дітей з мовленнєвими порушеннями.

Загальне недорозвиток мовлення - це порушення всіх компонентів мовної системи (фонетики, лексики, граматики) при збереженому інтелекті. У дітей з ЗНМ III рівня спостерігаються труднощі у формуванні усіх видів зв'язного мовлення - діалогічного, монологічного, описового, творчого. Для них характерні: бідність словника, однотипність синтаксичних конструкцій, аграматизми, порушення логічної послідовності викладу, невиразність мовлення. Крім мовних труднощів у дітей з ЗНМ відзначаються недоліки уваги, пам'яті, мислення, моторики, що ускладнює опанування мовленнєвими навичками. Зв'язне мовлення у дошкільнят з ЗНМ потребує цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи з боку логопеда та батьків. Отже, зв'язне мовлення у дітей з ЗНМ є недостатньо сформованим та потребує системної

корекції з урахуванням індивідуальних мовленнєвих можливостей кожної дитини.

Театралізовані ігри є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку з ЗНМ III рівня. Вони дозволяють моделювати різні ігрові ситуації, в яких дитина виступає активним учасником подій. Театралізована гра сприяє збагаченню словника, корекції звуковимови, формуванню виразності мовлення. У процесі драматизації розвивається діалогічне і монологічне мовлення дитини. Активна участь у театралізованих іграх викликає позитивні емоції, зацікавленість, бажання спілкуватися. Тому такі ігри можна розглядати як ефективний методичний прийом формування зв'язного мовлення у дошкільнят із ЗНМ, який дозволяє поєднати корекційну спрямованість з емоційною захопленістю дитини.

Результати констатувального експерименту, спрямованого на виявлення рівня сформованості зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ III рівня свідчать, що 50% дітей продемонстрували середній рівень сформованості зв'язного мовлення, 50% - недостатній. Жодна дитина не досягла високого рівня.

Для діагностики було використано шість завдань, які дозволили оцінити здатність дітей будувати завершені висловлювання, встановлювати лексико-сміслові зв'язки між словами, переказувати текст, складати розповіді за серією картинок, за особистим досвідом та описом предмета. Діагностика виокремила такі характерні порушення: складнощі побудови зв'язних висловлювань, неправильне граматичне оформлення, обмежений словниковий запас, порушення логіки та стабільності викладу. Отримані дані доводяться до проведення цілеспрямованої корекційно-розвивальної роботи з формування зв'язного мовлення у дітей із ЗНМ.

У межах педагогічного експерименту, спрямованого на розвиток зв'язного мовлення у дітей старшого дошкільного віку із ЗНМ засобами театралізованої гри було розроблено тематику восьми театралізованих постанов відповідно до рекомендованої програми художньої літератури. Для

кожної постановки проводилася підготовка роботи, що включала читання й аналіз твору, бесіди за змістом, складання описів та розповідей дітей, розподіл ролей та вивчення тексту.

З метою стимулювання мовленнєвої активності дітей на вистави запрошувалися глядачі. У процесі підготовки та проведення виставки спостерігалась позитивна динаміка розвитку зв'язного мовлення у дітей експериментальної групи.

На завершальному етапі нашої роботи ми перевірили ефективність розробленого нами змісту роботи з розвитку зв'язного мовлення у дітей 5-6 років з ЗНМ III рівня. За результатами контрольного експерименту, ми відзначили позитивну динаміку. Мовлення дітей стало більш повним і розгорнутим, набуло виразності.

Проведене контрольне дослідження показало позитивну динаміку в розвитку зв'язного мовлення у більшості дітей 5-6 років із загальним недорозвитком мовлення III рівня. За результатами констатувального експерименту 50% дітей (5 з 10) мали середній рівень розвитку зв'язного мовлення, 50% (5 з 10) – недостатній. Після формувального етапу експерименту частка дітей із середнім рівнем зросла до 70% (7 з 10 дітей), а з недостатнім знизилася до 30% (3 з 10 дітей). Отже, кількість дітей із середнім рівнем збільшилася на 20%.

Отже, запропонована методика формування зв'язного мовлення виявилася ефективною і дала позитивні результати. Ми довели, що за цілеспрямованої організованої роботи, театралізовані ігри є ефективним засобом розвитку зв'язного мовлення в дітей 5-6 років з ЗНМ III рівня. Проте досягнуті зміни не є вичерпними, тому для подальшого поліпшення рівня розвитку зв'язного мовлення у дітей потрібно продовжувати цілеспрямовану корекційну роботу.